

PADAVIMAI IŠ JUOZO BŪGOS RANKRAŠČIŲ

Parengė IRENA ŽILIENĖ

1995 m. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Lietuvių tautosakos rankraštynas papildė iš JAV parvežtomis Juozo Būgos rankraščių kopijomis ir magnetinėmis juostomis.

J. Būga tautosakos rinkimo darbą, pradėtą Lietuvoje, nuo 1949 m. tęsė Amerikoje tarp lietuvių išeivių.

Dr. J. Balys apie J. Būgą rašė: „Tiesa, jam nelengva buvo nuspręsti, kas rašytina ir kas ne, jis rašė viską“. Todėl šio tautosakininko rankraštinis palikimas nemažas. Šalia rankraščių yra 64 magnetinės juostos, kuriose įrašyta tik dainos.

„Lietuvių enciklopedijoje“ minima, kad šis tautosakos rinkėjas yra užrašęs apie 4000 dainų. Tai dainos magnetinėse juostose ir ranka surašyti tekstai. Rankraščiuose dainos užrašytos be melodijų, todėl dar didesnę reikšmę įgyja įdainavimai juostose.

Didelę J. Būgos rankraščių dalį sudaro etnografinė medžiaga. Gausu kalendorinių, šeimos švenčių papročių, taip pat tikėjimų, burtų. Žmonės, palikę savo žemę, tradicinį gyvenimo būdą, savo kultūrinę terpę, svetur „užkonservuoja“ tai, ką matė darant senelius, tėvus, savo vaikystės patirtį. „Užkonservuoja“ pačius populiariausius, aktyviausius, ryškiausius buitines, švenčių akcentus, motyvus. Todėl daug užrašyta Kūčių, Velykų, Užgavėnių, piemenavimo, vestuvių papročių.

Tarp pasakojamosios tautosakos kūrinių dažniausiai aptinkama sakmių apie kaukus, aitvarus, slogučius ar vaidulius. Įdomios etiologinės sakinės. Nedaug tėra pasakų ir padavimų.

Smulkioji tautosaka – patarlės, priežodžiai, pasijuokimai, keiksmi – buvo J. Būgos dėmesio centre. Posakius, priežodžius, kitus šnekamąją kalbą pagyvinančius kūrinius užrašinėjo išeivių susijėimuose, „Dainavos“ choro repeticijose, savo rengiamose šventėse, pobūviuose. Daugybė užrašyta „netradicinių“, jau Amerikoje „sukurtų“ posakių, priežodžių, pavyzdžiui: „Sukasi kaip Būga „Dainavoje“.

J. Balys, J. Būgos tautosakos rinkimo mokytojas ir konsultantas, jam, kaip ir visiems tautosakininkams, stengėsi „kalte įkalti, kad reikia duoti kuo tikslesnę metrika apie tautosakos teikėjus“. Metrika – silpnoji J. Būgos rankraščių vieta. Jau J. Balys buvo susirūpinęs: „Jo užrašai apie asmenis, teikiančius tautosaką, jų kilmę ir kt. (vėl toji metrika) buvo palaidi“. J. Balio paragintas, J. Būga į magnetinę juostą įrašydavo paties dainininko prisistatymą ar pats įkalbėdavo žinias apie jį. Tad magnetinių juostų metrika yra tvarkinga ir tiksli. Kitaip yra su rankraščiais. Čia dauguma tautosakos kūrinių liko anonimiškų.

Nors per Antrąjį pasaulinį karą (1942–1944 m.) J. Būga dirbo Lietuvių tautosakos archyve, vėliau Amerikoje, rinkdamas tautosaką, bendradarbiavo su J. Baliu, tačiau nei praktika Archyve, nei J. Balio raginimai sisteminti užrašytą medžiagą – o, be dainų, Amerikoje jis užrašė apie 50 000 vienetų kitos tautosakos – liko neįgyvendinti. J. Būgos rankraštinis palikimas – „juodraščiai“: viskas taip, kaip tautosakininko užrašyta: su išbraukymais, pataisymais, papildymais, sutrumpinimais. Todėl asmeninėse užrašų knygutėse, sąsiuvinuose jų savininkui suprantami dalykai skaitytojui lieka neaiškūs ar beprasmiški. Yra rankraščių, kur sunku atsekti ne tik lapų, bet ir pačių tautosakos kūrinių eiliškumą: nėra kūrinio pradžios ar pabaigos arba jie yra skirtingose vietose.

Didelis keblumas, su kuriuo susiduriama tvarkant rankraščius, sunkiai įskaitomas raštas. Tai dar viena priežastis, kuri verčia palikti neperskaitytą, nesuprastą užrašymą.

Vis dėlto J. Būgos rankraščiai – vertinga medžiaga, fiksuojanti „išsivežtą“ iš Lietuvos tautosaką, sykiu parodanti jos raidą, gyvavimą, transformaciją svetur.

Čia pateikiami J. Būgos rankraščiuose esantys Amerikoje užrašyti padavimai. Tai pati negausiausia jame esanti pasakojamosios tautosakos grupė.

Padavimai yra tvirtai susiję su konkrečiomis vietomis. Nesant tos vietos, apie kurią pasakoja padavimas, jame esanti informacija tampa „negyva“, neaktuali. Ji iš žmogaus aktyvaus atminties lauko gula į pasyvų atminties klotą. Kita vertus, J. Būgos visas rankraštinius palikimas liudija, kad užrašant pirmenybė teikta dainuojamajai tautosakai. Tad ne tik padavimų, bet ir visos pasakojamosios tautosakos negausumas gali būti nulemtas užrašytojo intereso vienai ar kiti sričiai, jo vienu ar kitų dalykų akcentavimu.

Dauguma čia pateikiamų padavimų neturi tikslios metrikos, tad būta sunkumų nustatant, su kuria konkrečia vieta jie susiję. Juos lokalizuoti padėjo Vykintas Vaitkevičius. Keleto padavimų, kurių nepavyko lokalizuoti, nuspręsta nedėti. Visa informacija, pridėta rengėjų – laužtiniuose skliaustuose.

I. E Ž E R A I

1. APIE EŽERŲ VARDUS

Ežerai skraida, pakol vardą nuspėji.

Žerbuva (ežeras [Aukštiškių k., Tytuvėnų apyl.]) tris sykius krita, pakol jam vardą nuskyrė.

Kai nukrinta ežeras be vardo – ūžia, nerimauja. Jis kelsis, jei vardo nenuskurs.

Gauštvinės (Tytuvėnai) yra kritęs ant miško. Kai jis nukrito ant miško, pasakė „Gaukštvinė“, ir daugiau nebepasikėlė.

Tik užtemsta, naktis pasidaro, žuvys pradeda kristi, ežeras pasikėlęs viską nešasi.

2. BAUBLYS

Ežeras baubia, – tas ežeras išskris į kitą vietą ir nusileis, užlies visa.

Baubia įkišęs į vandenį galvą ir vandeny turi balsą. Apskritas snapas. Vuodega aukštyn ir baubia prieš aušrą. Baublys (pravadino).

Skris ežeras – baubia ežeras. Bijodavo, kad pakilęs nenusileistų ant namų.

Šiaulių ežeras jungiasi su Ginkūnų ežeru. Ir tas paukštis čia laikėsi. 2 km atstumas, atrodo kaip kambarys. Balsas duslus, neskardus. Baubia.

3. EŽERAS IŠBĖGO

Neminčinių ežeras prie Bezdonių stoties. Iš ežero vanduo ištrūko ir užpylė pusę Neris upės vagos. Dėl to, kai plukdydavo sielius, smarki srovė toj vietoj buvo. (Toj vietoj, kur užpylė vagą.) Vėliau Neris nuplovė.

4. KOLAINIŲ EŽERAS

Prie pat Kolainių [Užvenčio apyl., Kelmės raj.] šieną pjaunant po pietų – grėbė, vežė šieną, – atėjo juodas debesys, pradėjo lyt, ir atsirado ežeras.

5. LŪKŠTO EŽERAS

Senieji žmonės taip kalbėjo, kad senieji Varniai buvo nuskendę su bažnyčia. Toje vietoje paliko pelkės. Vėliau atėjo ežeras. Ežeras leidosi ir kilo, leidosi ir kilo. Niekas jo vardo nežinojo.

Piemenėlis kiaules ganė, ir jis atėjo prie to ežero ir su botagėliu kerta į vandenį ir sako: „Lūks plūst, lūks plūst“. Ir tas nyslūgo, ir po šiai dienai paliko Lūkstas ežeras.

6. PLATELIŲ EŽERO ATsirADIMAS

Buvo sekmadienis šienapjūtės laike. Viena moteris išėjo grėbti šieno į kupstus. Ir ji pamatė – gretimai ganėsi veršiai. Per sumą, begrėbiant šieną. Pakilo juodas debesys, ir ji suriko:

– Pon Deivalis, geriau nedok lyjtaus, kad tas debesis nukristų ant žemės, bile veršiai gyvi išliktų.

Debesys nukrito ant žemės, ir toj vietoj atsirado ežeras. Kur buvo veršiai, paliko sala. Tai buvo Platelių bažnytkaimis, tą salą pavadino Veršių (teliūkų) sala, nes išliko veršiai.

7. PILIES SALA (PLATELIŲ EŽERE)

Yra dideli rūmai, ten esą dideli turtai paslėpti ir saugoja salą gaidys (dvasia). Šuo (dvasia). Vienas grafas bandė atkasti ir išimti turtus. Kiek per dieną atkasdavo darbininkai, rytmetį rasdavo viską užversta. Grafas apgyvendino žemaitį Rimkų (Juodrinškių vardu vadindavo juos), už dyką davė žemę saloje. Pasistatė sau namus ir negalėjo pagyventi: naktimis belsdavosi ir vaidendavosi. Ir dieną pokaičio (pogulio) atsigulus pajusdavo, kad kojos ir galva ežere stovi, vanduo skalauja. Nutempdavę baidyklės. Ant lubų belsdavosi, laiptais krisdavo daiktai. Seniau yra buvęs nuo kranto tiltas į salą.

8. APŠLAVO EŽERAS

Prie Stabulankių k. [Leliūnų apyl., Utenos raj.] yra Apšlavo ežeras. Vieną kart tam ežeri jaunamartė žiemų par patį vidudienį nedėlioj (par mišias) mazgojo drobes. Jai bemazgojant ištrauke iš runkų, ir prapuola to drobe. Ir niekas nežinoja, kur yra drobe. Tiktai vasarų paaiškėjo. Kai moteris išėdavo rugių pjaut ir palikdava vaikus panuovaly pabarėj – ir nuveidava pjaudamos toli ir ašmiršdava vaikus. Kai atsimindavo, grįždavo ir rasdava vaikus gražiai pervystyta, planom, gražiom drobem. Ir moteris pažina, kad tai jaunamartės drobes.

Saulai nusilaidas, vakari vis girdėdavas „Laumių sėdžiaukoj“, kaip veļėja drobes – pliaukši su kultuvėm. Tai ta drobe atsirada kitam gali kaima pre ežera – Aknystėlių ežera. Tas drobes, žmonės sako, laumes ištrauke ir nunešė prie Aknykstėlių ežera. Nutrauke drobes apačiu kalna.

9. LABĖS PADAVIMAS

Krantai aukšti. Rudenį, užšalus ledui, pradeda trūkti ledas ir girdisi žviegimas.

Jei ežeras labiau žviegia, bus nelaimė – karas, badas ar kt. Žmonės sako, kad žuvis kaukia. Ūkia pavasarį ir rudenį.

Tarp Tauragno ir Labės, vak[arinėje] daly – Tauragnai, rytinėj – Gineičių dvaras.

Nuo Gineičių dvaro 4–300 metrų yra senos kapinaitės, apaugę medžiais, čia, sako, pasikoręs dvaro ponas. Į pietus nuo dvaro 400 m yra gilus skardžius. Naktį pamatydavo dvaro poną su gerais žirgais, su furmanu įvažiuojant į Labės ežerą. Žmonės prisibijodavo eit pro tą vietą.

P. Stasys Daunys, kilęs iš Maleckažemio k., Tauragnų vls.

II. KALNAI

10. DEIVIŲ SUPILTAS PILIAKALNIS

Už 1 km nuo Miežionių, į vakarus, į Bagutiškės k. [Cirklišio apyl., Švenčionių raj.] yra piliakalnis. Seneliai sako, kad jį supylė deivės.

Yra dideli liūnai šone piliakalnio ir likę ant jų akivarai. Buvo senovėj ežeras. Ir deivės norėjo tą ežerą užpilti. Deivės nešė žemes sterblėm ežero užpilinėti. Gaidys užgiedojo 12 val. nakties, ir deivės papylė žemes iš sterblės, ir paliko tas piliakalnis. Iš vienos pusės ari, o kiti trys kraštai labai statūs. Visur smėliai, o piliakalnis labai juodas. Randama sudegusios geležies liekanų.

11. PAGRIAUNĖLIŲ KALNAS

Aukštas kalnas [prie Aknystėlių ež., Stabulaukių k., Leliūnų apyl., Utenos raj.] pakalnėj eina kelias vienoj pusėj kalno vienam vežimui pravažiuoti, o kitoj pusėj labai gilus Aknystėlių ežeras. Kalnas – Stabulankių [kaimo] lauke [Leliūnų apyl.]. Kalno pakriūtoj yra labai didelis akmuo. Žmonės sako, kad po tuo akmeniu palaidota Mieliauskyčia (dvarininko duktė). Jo duktė mylėjo baudžiauninką iš Stabulankių k. Tėvas sužinojo ir baudžiauninką išsiuntė rekrūtuos (25 m. tarnaut kariuomenėj). Ta panytė iš sielvarto pasikorė. Ją palaidojo tam kalne po tuo dideliu akmeniu. Saulei nusileidus niekadros niekas neis pro tą vietą – pasirodo panytė, pasirodo visokie vaiduokliai.

Numauna ratus. Kas nors ten paskęsta, – vežimai su arkliais.

12. APIE MILŽINUS IR PILĖS KALNĄ

Žemaitijoje, Papilėje [Akmenės raj.] yra Pilės kalnas – kapinės. Šonu Pilės kalno teka upė Venta.

Papilės apylinkių žmonės apie Pilės kalno atsiradimą pasakoja: senovėje čia gyveno milžinai. Milžinai su arkliais dirbo žemę. Papiečio laiku pasileido paganyt arklius. Tada ėmė ir supylė Pilės kalną, kol arkliai pasiganė. Pilės kalnas yra aukštas – žiūrėt turi į kalno viršūnę smarkiai atsivertęs...

Miškai milžinams buvo iki kelių. Milžinai buvo dideli ir stiprūs. Pasakoja, kad milžinai, kai atsirado pirmieji žmonės, su kojos kulniu padarė duobę, į ją nusišlapino ir prigirdė ten žemaitį artoją su dviem jaučiais.

P. Domininkas Matas, kilęs iš Deveiklaukio k., Papilės apyl., [Akmenės raj.].

13. AUGLIŲ KALNAS

Ant Auglių kalno Biržų girioj raganos nusileisdavo. Gaspadinė buvo ragana. Joninių išvakarėse ji jodavo ant tuščio bičių avilio. Avilys buvo tuščias, ir bernas įlindo į avilį. Sėdo boba ant avilio ir nuskrido Biržų girion ant Auglių kalno. (Čia per sukilimą sukilėliai mušėsi su rusų kazokais.) Jis viską matė. Ragana manė: kas čia per velnias yra, kad taip sunkiai eina? Nešė, nešė sukaitusi ir pasivėlavo į raganų susiejimą. Kaip metė avilį įpykusi ant Auglių kalno karklynų ir berno nepamatė. Susirinko ant šluotų, ant puodų, su ragais, visoki velniai ir pradėjo baliavoti, šokti.

Jis išlindo iš avilio ir pabėgo.

Raganos po 12 val. išsiskyrė.

Ir [bernas] įsitikino, kad jo šeimininkė buvo tikra ragana.

14. RUDAMINOS PILIAKALNIS

Kareiviai praeidami supylė kepurėmis piliakalnį [Lazdijų raj.]. Piliakalnis turi skylę sueit su kitu piliakalniu. Čia gyveno kunigaikščiai.

15. PINIGINIS KALNAS

[Prie] Tauragnų – Kurtiškės vieškelio yra Piniginis kalnas, kitoj pusėj kalno – Virstamoji. Čia pievelėj Napoleono laikais stovėjo kareiviai ir žmonėms dalino maistą – sriubą. Maleckažemio žmonėms.

*

Čia žmonės ieškojo pinigų, kasinėjo. Imdavo žvyrą iš Piniginio – ir bira žmonių kaulai. Rado ir vaikų kaukolių apkrauta akmenim.

16. PADAVIMAI APIE TAURAPILĮ

Po Taurapiliu [piliakalnis Tauragnuose, Utenos raj.; Tauragnų ežero pakrantėje] yra užkeikta bažnyčia. Seniau viršuj kalno buvusi skylė. Kas įmesdavo į tą skylę akmenį, ryte vėl rasdavo išmesta. Buvo graži diena, ir drąsuolis žiūrėjo pro skylę. Ir pamatė – bažnyčia apleista, išgriuvę altoriai, bet groja vargonai. Apdulėję. Vėliau niekas nebematė ir ta skylė pranykusi.

*

Šv. Jono naktį 12 val. lygiai kas eis netyčia pro kalną, kalnas atsivožia, ir pamato bažnyčią, išgirsta giedojimus ir vargonų muziką. Tas trunka tik sekundę.

*

Kadaise Tauragnuose buvęs kun[igas] Bauža. Vieną naktį susapnavęs, kad bažnyčios prakeikimą galima panaikinti, kad bažnyčia iškiltų vėl. Reikia nueiti vidurnaktį ant piliakalnio ir atlaikyti mišias, ir bažnyčia iškilsianti. Jis po sapno sušaukė parapijiečius, apvilko rūbais ir su procesija visa ir nuėjo ant piliakalnio giedodami. Ir neatlaikė šv. mišių. Kai ruošėsi laikyti, pamatė, kad nėra manipulio ant rankos. Bažnyčia neiškilo, ir grįžo neatlaikęs.

Naktį grįžęs vėl sapnuoja tą patį senį, kuris pasakė:

– Tau buvo lemta bažnyčią iškildinti, bet manipulis tau dingo, nes tau buvo sakyta atlaikyti mišias vienam.

Kun[igas] Bauža antrąkart eit nebedrįsęs.

*

Ējo gandai, kad Napoleono pinigai užkasti, turtai nuo senų. Kun[igas] Šnapštys Margulis buvęs vikaru Tauragnuose 1908 – 1910 m. Jis pakasė 1,5 m vidury kalno ir vėl užkasė. Ir dabar yra ženklai.

P. Stasys Daunys, kilęs iš Maleckažemio k., Tauragnų vls.

TAURAPILIO VAIDILA

Senovėj čia (ant Taurapilio) buvo storas ažuolas. Jo šovoj gyveno vaidila senas ir vaidilutės kūreno šventąją ugnį.

Kilus katalikybei, tą vaidilą suėmė, surakino pančiais (įmetė į ežerą, sudegino, užmušė, – įvairiai sako), ir pastatė naujieji savąją bažnyčią. Po kurio laiko ta bažnyčia išnyko (sugriovė ar sudegino). Naują bažnyčią pastatė Tauragnuose, ir susikūrė miestelis.

P. Stasys Daunys, kilęs iš Maleckažemio k., Tauragnų vls.

TAURAPILIS

Taurapilio viršuje labai kieta žemė. Piliakalnis yra ežere supiltas. Žemė ne tokia kaip laukuose. Aplinkui žvyras. Pats kalnas iš akmenų ir molio su žeme. Negriūvantis, stiprus kalnas. Žmonės nakčia vengia pro jį pravažiuot.

P. Stasys Daunys, kilęs iš Maleckažemio k., Tauragnų vls.

III. AKMENYS

17. AKMUO SU VELNIO RANKA

Ir dabar prie Nemuno kranto Rumšiškėse guli didelis akmuo su dideliu velniškos rankos atspaudu.

P. Ona Dijokaitė, kilusi iš Pažiegės k., Dusetų vls., Zarasų aps.

18. AKMUO SU ŽMOGAUS PĖDA

Buvo akmuo su žmogaus koja ant Darbėnų. Kai Napoleonas ėjo, buvo čia sustojęs.

Vienas kareivis užpuolė merginą. Ant akmens kūreno ugnį ir ant balto įkaitinto pastatė kareivį – ir liko jo pėda. Ir po akmeniu pakišo tų kareivį ir dabar pajuokia. Stovi pirštai, buva koja.

19. AKMUO SU VELNIO PĖDA

Maleckažemio k. [Tauragnų apyl.] krūmuose prie Dvarnujų (dvaro vietoje) yra didelis akmuo 2 m ilgio ir yra žemėse. Tam akmeny yra kojos pėda su šešiais pirštais, labai aiškūs. Kai žemė buvo nekrikštyta, velnias bėgo ir akmeny įmynė pėdą. Žmogaus penki pirštai, o velnio – šeši.

20. MOKAI

Stovi du akmenys prie Stūčių k. [Tauragnų apyl., Utena].

Milžinas nešęs akmenis ir norėjo sudaužyti bažnyčią. Pamatęs didelį ežerą – negalės su dviem perplaukti, ir mažesnę akmenį numetė. Priėjo su didžiuoju prie ežero – gaidys užgiedojo. Ir jis numetė. Liko be galios.

P. Stasys Daunys, kilęs iš Maleckažemio k., Tauragnų vls.

IV. VARPAI

21. DUSETŲ VARPAI

Vežė du nulietus varpus – Dusetų bažnyčia. Būtų krikštiję – Jonas, Antanas. Didysis, Jonas, nuskendo. Antaną pavežė, o Jonas, vidury Sartų nuskendo. Didž[iausias] varpas apylinkėj būtų buvęs.

Kai Antanu skambina, Jonas atsišaukia Sartuose. Reikia klausyti iš bažnyčios kampelio, tai girdėsi.

P. T. Berniūnaitė, kilusi iš Pūteikių k. [Pakniškių apyl., Zarasų raj.]. U. 1950.11.01.

22. ŠIDLAVOS VARPO ISTORIJA

Vežė varpus į Šidlavą pakabyt. Šidlavos miškai – šakos nulinkę į Šidlavą.

Par tyrulius (liūnus) velėna linksta, miškai dideli. Su ratais. Nuo ratų nurietėjo vienas varpas. Antrą nuvežė į Šidlavą. Aną varpą pakabino. Kaip zvanija anas varpas, tyruliuos zvanija kitas varpas. Prisisapnavo kunigui:

– Ateik su visa procesija, tai aš iškilsiu!

Nuėjo su visa procesija. Ir iškilo tas varpas. Reikia dėt į vežimą. Neturėjo jie kuo žvakes užgesyt. Žvakių neužgesino – varpas atgal į tyrulius nurietėjo. Ir daugiau nesisapnavo kunigam ir nebuvo nė jokio balso daugiau.

P. Stanislovas Vaišvila, kilęs iš Kimalių k., Liolių vls., Raseinių aps. U. 1951.08.11.

V. YPATINGOS VIETOS

23. VIŠAKIO RŪDA

Yra tokia stebuklinga koplytėlė ir gyd[omasis] šaltinis [Kazlų Rūdos apyl., Marijampolės raj.]. Žmonės matydavo degant pinigų, ir kas norėdavo eit kast, matydavo nuogą velnią, vyrą su degančia kartim. Prie eglės, kur kryžius, degdavo pinigai.

24. VYŽUONŲ ŽALTYS

Žaltys – vyžuoniškių dievas. Ir pavadino [Vyžuonas] nuo to dievaičio Vyžo, labai gerbiamo Vyžuonų apylinkėse.

Apie Vyžuonas daug žalčių ir gyvačių. Buvo garbinamas žaltys. Gudrybės dievaičiu, gydytojų dievaičiu skaitė žaltį. Ten yra buvusi Perkūno šventykla, ir greta Perkūno garbino ir Vyžą (Vyžintas).

Kai buvo reformacijos Vyžuonos, Svedasas <...> Vyžuonų bažnyčia statyta reformatų: pastatė karalius Gustavas Adolfas, švedų karalius. Švedai reformatų bažnyčią statė, kur buvo šventykla Perkūno ir Vižo (ant kalnelio gražioj vietoj, apsuptoj šimtametinių ažuolų ir liepų). Kasant pamatus bažnyčia, viduje rado aukurą ir Vižo galvą, iškaltą iš akmens. Vieną akmenį, lietuvių naudotą patrankų sviediniu, švedai įmūrijo į savo bažnyčią. <...>

Vižunka vietinių (Vyžuona). Sako, kad sudegindavo dievo garbei kryžiuočius.

Gink Dieve, negalima užmušti žalčio. Žaltys apsaugo javus nuo pelių, peles gauda. Sakoma, gudrus kaip vižas. Vyžuonose yra buvusi pilis ant „kartuvių kalno“. Yra žymės, kad kalnas supiltas, matosi ravai.

Vyžuoniškiai vėliausiai apkrikštyti.

Po bažnyčia (po didžiuoju altoriu) tebestovėjo aukuras akmeninis, 80 cm aukščio, 1,5 m pločio. Dailiai nuskeltas, vidury skylė.

P. Kazlauskas, vyžuoniškis. U. 1950.11.06.

25. PRASMEGUSI KARČEMA

Velykų ryte, kai kunigas ėjo su šv[enčiausiuoju] apie bažnyčią, pijokai ėjo su čerkom. Žemė paėmė ir prarijo karčemą Balsių [Šilalės apyl.].

P. B. Kesleraitė, kilusi iš Šilalės.

26. NAPOLEONKAPIAI

Tarp Stučių [Tauragnų apyl., Utena] ir Šeimaties prie Tauragno ežero yra kalnuota vietovė – kaip korys. Kalvelių viršukalnės turi kapčius ir ant jų auga pušys sodintos. Kasinédavo – rasdavo kardų, kulų, peilių, šakutių. Ir vadina Napoleonkapiai.

Čia buvo mūšis, prancūzų mūšis, ir žuvusius kareivius čia palaidojo su ginklais, o atminimui pasodino pušes.

Maleckažemio k. pirkto girelę (Markausko gyventa) seniau. Yra čia vienas akmuo prie vartų ir akmenų padaryti lyg šachmatai ir peilis ir šakutė. Čia prancūzų kareiviai valgė ir žaidė – ir paliko ženklus: šachmatus ir šakutes su peiliu.

27. VELNIALIEKNIS

Čia (prie Žaliosios girios) [greičiausiai siejasi su Žaliosios girios Velniakalniu Stumbriškių k.] laikydavosi aitvaras. Nueina čia ir susišneka su juo, jį pasikviečia – ir išgydo ar turto atneša.

Juodas, arklio nagom perskeltom, nosis ilga.

VI. VIETOVARDŽIŲ KILMĖ

28. KUOLINĖ

Prie Šalnaičio [ež. Platumų k., Švenčionėliai] – Kuolinė vietovė. Balos didelės. Mažai prieinamos. 1812 metais ėjo prancūzai. Kaimų gyventojai iš Baranavo, Platumų, Šeškuškių [Švenčionėlių apyl.] gyvulius suvarė į tą balos vietą. Aptvėrė kuolais, kad gyvuliai neišeitų ir jų nepastebėtų. Ir taip išsaugojo gyvulius. Ir nuo to pavadino Kuolinė.

Ėjo prancūzų kariuomenė prie (Suduotos) ir kėlėsi per Žeimenos upę. Brasta ir persikėlė Švenčionių link. Iš Platumų vnk. Patys pasislėpė ant eldijų. Susidėjo stuomenis, rūbus, tarp meldų pasislėpė.

29. STABULANKIŲ ISTORIJA

Užtai, kad stabai aplunkydava tuos žmones, ir nuo to pavadino tą vietą Stabulunkiais [Stabulankiai, Leliūnų apyl., Utenos raj.].

30. JURBARKAS

Buvo Jurgis ir Bartkus. Važiavo Nemunu į Pajūrį nuo Kauno. Juodu apsistojo, o čia Jurgis mirė, abu nevedę, ir pasiliko Bartkus. Kur jie apsistojo ir išdygo miestas Jurbarkas. Ir jis neužmiršo brolio ir [pavadinime] pridėjo Jurgį.

31. RAMYGALA

Ramus galas (kraštas). Visi bėgdavo į tą ramią vietą nuo baudžios ir nuo persekiojimų. Ir pravardės Drąsutis, Kovutis, Narsutis liki Traškūnai, Slyva ir kt.

32. KAIP ATsirADO TAURAPILIS

Labai labai seniai čia buvo didelės girios ir giriose buvo daug taurų. Vienas kunigaikštis (Švarnas?) medžiojo taurus ir sumanė pasistatyti pilį. Ir pastatė. Ilgą laiką gražiai gyveno, medžiojo taurus. Buvo karai, jam sekėsi laimingai. Vieną rudenį priešai iš rytų apgulė pilį. Žiauriai kopojosi, [kova] ilgą laiką tęsėsi, jis pilį apgynė. Nuo priešų ir nuo savųjų kraujo Tauragnas liko raudonas. Užėjo po to baisiai šalta žiema, ir giriose padvėsė visi taurai. Atėjus pavasariui, kunigaikščiui buvo nebemiela čia gyventi, ir jis išsikėlė. Dalis pilies vyrų liko ir sudarė Tauro kaimą. Dėl daugybės taurų pilis buvo pavadinta Tauro pilis. Tauro kaimas – Taurapilis [Tauragnų apyl., Utenos raj.]. Nuo to kilo ežeras Tauragnas ir Tauragnų miestelis.

P. Stasys Daunys, kilęs iš Maleckazemio k., Tauragnų vls.

LEGENDS FROM JUOZAS BŪGA'S MANUSCRIPTS

Arranged by IRENA ŽILINĖ

Summary

In 1995, the copies and the tapes of the manuscripts collected by a folklorist Juozas Būga from the Lithuanian expatriates were brought from the USA. Sung folklore and ethnographical material as well as a sheaf of minor folklore comprise a greater part of the collection. Legends presented here represent the most favoured by Juozas Būga and also the most valuable genre of narrative folklore.